

UDK 821.163.6.09Trdina J.
Polona Miklavc Žebovec
Kapla, Tabor
polona.miklavc@gmail.com

PODOBA HRVAŠKE PRI JANEZU TRDINI¹

V prispevku je predstavljena podoba Hrvaške v avtobiografskih in spominskih delih Janeza Trdine, natančneje, podoba, moralnost in značaj Hrvatov in Hrvatice, hrvaški živež in oprava, življenje hrvaških kmetov iz središč Hrvaške, hrvaška duhovščina, življenje na Hrvaškem v dobi Bachovega absolutizma in po njegovem padcu, podoba Varaždina, Reke in drugih hrvaških mest ter opis reške čitalnice.

Ključne besede: *Hrvaški spomini, Bahovi huzarji in Iliri, Moje življenje*, 19. stoletje, interkulturalna literarna zgodovina, imagologija

This article presents the image of Croatia in the autobiographical works and memoirs of Janez Trdina—more precisely, the image, morality, and character of the Croats, both men and women, their life and clothing, the life of Croatian farmers from the central parts of Croatia, the Croatian clergy, life in Croatia under the Bach's absolutism and after its fall, the images of Varaždin, Rijeka, and other Croatian cities, and a view of the Rijeka reading room.

Keywords: *Hrvaški spomini, Bahovi Huzarji in Iliri, Moje življenje*, 19th century, intercultural literary history, imagology

1 Uvod

Janez Trdina v besedilih *Hrvaški spomini* (HŠ) (1885–1887), *Bahovi huzarji in Iliri* (BHI) (1903) ter *Moje življenje* (MŽ) (1905–1906), ki so osrednji predmet te razprave, literarno upodablja sosednji, kulturno in zgodovinsko bližnji, hrvaški narod. Na eni strani v literarnih delih tematizira njihovo folklorno tradicijo, na drugi strani pa odnos oz. naklonjenost slovanstvu in hkrati odpor do Bachovega absolutizma z germanizatoričnimi pritiski, torej naklonjenost ilirski ideologiji oz. tradiciji. Hrvaški oz. ilirski jezik se je Trdina največ učil iz renesančnih komedij Držića in Nalješkovića, čigar jezik je še posebej cenil, od prijatelja Frana Kurelca z Reke, ki je veljal za poliglota in izvrstnega pedagoga, in z branjem drugih del (za več gl. Mitrović 2004: 191, 201).

V slovenski literarni vedi velja Trdina za začetnika, preoblikovalca in mojstra folklorne realistične smeri (Gspan idr. 1959: 193), pisatelja, ki je vse svoje življenje ostal zvest folklornemu, ljudskemu izročilu, ki pa ga je polnil s kritično refleksijo. Svojo družbeno miselnost je vnašal zlasti od 70. let 19. stoletja. Rešitev slovenskega naroda je videl v krepitvi kmečkega stanu (Pogačnik 1998: 341–42), kar je prav tako

¹ Prispevek je nastal na doktorskem študiju na FF UL (mentorica Urška Perenič) v okviru seminarja pri Zvonku Kovaču (FF ZG).

razvidno v obravnavanih besedilih, čeprav gre za hrvaški kmečki stan. Uporablja ljudske, tradicionalne in arhaično fantazijske prvine, da bi razložil, ponazoril in dokumentiral svoja socialno-moralna stališča, ki so ne samo racionalistična, ampak po svoji vsebini razsvetljenska. Po letu 1848 je v slovenskem literarnem dogajanju namreč obstajal tudi tok svobodomiselnega razsvetljenske miselnosti, ki se je postopoma spreminjala v liberalizem. Takšno razsvetljenstvo se je spajalo z drugimi sočasnimi tokovi. V literarnih delih so bili poleg splošne miselne atmosfere razsvetljenstva navzoči tudi vplivi iz evropske literature 18. stoletja, njeni motivno-tematski zgledi, zvrstni vzorci, literarno-estetski programi ter svetovnonazorske, socialne in moralne ideologije. Takšne prvine so zelo očitne zlasti pri pesnikih in pisateljih, ki pripadajo starejšemu rodu mladostencev. Med njimi je v razsvetljenstvo najmočnejše zasidran prav Janez Trdina, tako ideološko kot tudi literarno-estetsko. Ker se je ukvarjal s čisto konkretnimi problemi socialne, nacionalne in moralne prakse, so pogosta nacionalna, protinemška in protifevdalna stališča še kako pričakovana (Kos 2001: 118–22).

2 Obravnava Hrvatov v literarni vedi

2.1 Imagologija

V literarni vedi se s podobo tujega/drugega ukvarja imagologija, ki predstavlja tudi teoretsko-metodološko ozadje razprave. Sodi med interdisciplinarne usmeritve, saj se ukvarja s podobami in predstavami o tujem, mdr. s podobami različnih narodov v književnosti (Pageaux 2012: 9). Pogostoma obravnava podobe sosednjih narodov (Smolej 2012a: 23–27). O Hrvatih v slovenski književnosti npr. Igor Grdina ugotavlja, da so bili Hrvatje veliki večini slovenskih književnikov simpatični, navaja ravno primer Trdine, ki je pohvalil rodoljubnost in postrežnost hrvaških duhovnikov (Grdina 2012: 41–51). Na drugi strani Pederin (1988: 283) ugotavlja, da je v avstrijskem in nemškem (domačijem) romanu podoba južnih Slovanov, torej tudi Hrvatov in Slovencev, pa tudi Albancev folklorno zamejena ter predstavlja opozicijo visoki kultiviranosti in civiliziranosti Nemcev.² S tem ko imagološke študije opozarjajo na banalnost in škodljivost stereotipov, pa ne nazadnje prispevajo k boljšemu poznavanju in razumevanju med posameznimi narodi.

2.2 Hrvaška in Hrvati v Trdinovih avtobiografskih in spominskih delih

Janez Trdina v avtobiografskih in spominskih delih *Hrvaški spomini* (1885–1887), *Bahovi huzarji in Iliri* (1903) ter *Moje življenje* (1905–1906) opisuje svoje bivanje na Hrvaškem, kjer je od 1853 do 1867 služboval kot gimnazijski učitelj. V *Hrvaških spominih* je zapisal, da je prvi dve leti preživel v Varaždinu, preostalih dvanajst let pa

² Gl. tudi ostale imagološke študije: Beller (2012), Dyserinck (1988), Fried (2012), Pageaux (2008), Smolej (2012a in 2012b), Svetina (2012), Pederin (1991) ter komplementarno študijo Riman & Riman (2016), ki obravnava Hrvatjarje, tj. sezonske migrante, ki so odhajali na delo v hrvaške gozdove. Pojav opazuje s primerjavo informacij, pridobljenih v publicističnih zapiskih v slovenskem tisku, in književnih besedil Janeza Trdine, Antona Hrena Kompoljskega, Lee Fatur in Zofke Kveder. Trdina Hrvatjarje opisuje v literarnih besedilih Kranjci na Horvaškem (1860) in Dolenjci (1884).

na primorski Reki. »Velike počitnice« je posvetil predvsem seznanjanju s Hrvaško in z njenimi prebivalci. Prepotoval je večji del Hrvaške, ki jo imenuje druga domovina, in videl mnogo prečudovitih krajev (MŽ 1905–1906). Ko Trdina popisuje svoja doživljanja, vanje vpleta tudi opise hrvaških mest, predvsem Varaždina in Reke, opise hrvaške pokrajine, kolegov, vidnejših osebnosti, hrvaških prebivalcev ter njihovega načina življenja.³ V vseh treh obravnavanih besedilih daje tudi velik poudarek predstavljanju posledic Bachovega absolutizma, ki je vodil v ponemčenje hrvaških mest in okrnjeno rabo narodnega, tj. hrvaškega oz. ilirskega, jezika.

3 Podoba Hrvatov in Hrvatice

Trdina Hrvatice v *Hrvaških spominih* (1885–1887) označi za »brate«. Izvemo, da se že po svoji zunanji podobi razlikujejo od Slovencev. Hvali »pravo moško lepoto kajkavskih Hrvatov«. Omenja gibčna moška telesa, ki so tudi pokončna. Hoja Hrvatice pa je enakomerna, lahkotna, lepa in elastična. Sploh je na Hrvaškem opazil veliko »visokih, krepkih in močnih mož«, kar kaže na to, da Hrvati uživajo zelo »tečno hrano«.

Hrvaška kmečka dekleta pa po mnenju večine slovenskih rojakov po lepoti precej zaostajajo za slovenskimi dekleti, kjer je mogoče zaznati njegove simpatije do domačega. Enako tudi po »spretnosti, gibčnosti, bistrumni šaljivosti in veseli zgovornosti«. Za hrvaška dekleta v splošnem velja, da so do svojega štirinajstega ali petnajstega leta zelo brhka in ljubka, vendar pozneje zaradi marljivega, težkega in dolgega dela izgubijo vso svojo lepoto. Po drugi plati pa to prispeva, da so sčasoma kos »vsakemu telesnemu in duševnemu naporu« in da rojevajo zdrave in čvrste otroke. Mnoge po porodu počivajo samo dva ali tri dni, nato pa se vrnejo na delo. Izvemo še, da hrvaške kmetice »ne marajo biti igrača gosposkim pohotnikom«. V zakonu kajkavskih Hrvatov vladajo »božji mir«, sloga, ljubezen in spoštovanje. Ko v *Hrvaških spominih* (1885–1887) vleče vzporednice z domačo Dolenjsko, opazi, da se na Hrvaškem rodi petkrat manj nezakonskih otrok.

Kritičen je do razuzdanosti vseh družbenih slojev v Slavoniji, o kateri so mu pripovedovali hrvaški znanci:

tamošnja gosposka mladina ljubi samo takove igre, kojih se udeležujeta oba spola in katere nakladajo za kazen ali nagrado če ne več, vsaj jeden — poljubeč. Gospodične in gospodiči ližejo se neprenehoma celó vpričo neznanih tujcev. Nič boljši niso bili tu pa tamo kmetiški mladeniči in mladenke (HS 1885–1887).

Pogosto je slišal, kako nekateri slavonski graščaki svojim gostom ne strežejo le z jedjo in s pijačo, ampak tudi z lepimi dekleti. Kritičen je do predstojnika nekega samostana, ki je s slovenskim mlinarjem po večerji pijančeval v kleti, potem pa sta se odpravila h katoliškemu dekletom, ki so jima na stežaj odprla vrata (HS 1885–1887).

³ V *Mojem življenju* (1905–1906) zapiše, da so *Bahovi huzarji in Iliri* (1903) zgodovinska knjiga, medtem ko *Hrvaški spomini* (1885–1887) popisujejo večinoma zasebne zgodbe.

4 Moralnost in značaj Hrvatov

V splošnem je Trdinov pogled na sosednje Hrvate zelo pozitiven. V avtobiografiji *Moje življenje* (1905–1906) beremo, da »bolj dobrodušnih, ugodljivih, gostoljubnih in prijaznih ljudi«, kot so Hrvati, ne najdeš nikjer širom Evrope. Podobno pravi pisatelj v *Hrvaških spominih* (1885–1887), kjer piše, da so Hrvati »zastavni, miroljubni, ravnodušni in dobrasrčni ljudje«, ki ne kričijo na družino in sosede zaradi malenkosti. So odprti, saj ne znajo skrivati svojih misli in čustev. Otroke vzgajajo »blago in ljubeznivo«, vendar jim ne dajejo potuhe. Tudi o otrocih govori pohvalno, hvali njihovo pametno igro, saj ni nikoli opazil, da bi »tako divje razsajali in se pretepali kakor naši«.

Hrvati so boljši ljudje kot Kranjci. Na Slovenskem je namreč redko naletel na plemenitost, odkritost, sočutnost, srčno veselost in prijetno družabnost, ki so mu vsa leta bivanja na Hrvaškem lepšale življenje v vseh pristnih hrvaških družčinah, na vseh narodnih in narodnjaških shodih ter veselicah. Hrvati so v Trdinovih očeh značajsko veliko boljši, predvsem so priljudnejši, pravi prijatelji niso le med seboj, temveč se vedejo potrpežljivo, prijazno in gostoljubno tudi do tujcev, le če ti niso žaljivi do njih. Hvali tudi hrvaške gospodarje, ki vselej postopajo bratsko s slovenskimi pomočniki in najemniki. Svoje opažanje podkrepi s primerom, kako si na Hrvaškem marljiv rokodelc ali služabnik lahko prisluži toliko denarja, da se sčasoma osamosvoji in si ustvari svoje lastno gospodarstvo. Hrvati razen tega ostanejo pohlevni in mirni, tudi ko so vinjeni; sploh je tu srečal manj pijancev kot doma. Hrvati se napijejo samo ob nedeljah ali ob posebnih priložnostih, ob delavnikih pa so krčme na Hrvaškem malone prazne. Pravzaprav se spotakne samo ob hrvaško preklinjanje, ki ga je največ slišati pri rokodelcih in obrtnikih, ne zaostajajo pa niti omikani gospodje, medtem ko najmanj preklinjajo kajkavski kmetje (HS 1885–1887). S temi navedbami Trdina po omiki posredno povzdigne kmetški sloj.

Naklonjenost kmetom je posredno razvidna tudi tam, kjer piše, da se je na Hrvaškem tu in tam zgodila kakšna tatvina, vendar tatovi niso bili skoraj nikoli pravi kmetje, temveč bivši vojaki, zanikrni rokodelci ali poročeni podnajemniki, ki sta jih k hudodelstvu napeljali lakota in skrajna siromašnost (HS 1885–1887).

V *Hrvaške spomine* (1885–1887) je vpletel mnenje vrtnarja Janeza z Dolenjske o moralnosti Hrvatov, ki je Hrvate podobno hvalil in povzdigoval nad Slovence. Hrvati so boljši kristjani, čeprav hodijo manj v cerkev in svete zakramente prejemajo redkeje. Sploh je ljubezen med starši in otroki, brati in sestrami, med sorodniki, sosedi, prijatelji in znanci na Hrvaškem iskrenejša in zvestejša. Trdina in vrtnar Janez soglašata, da hrvaška gostoljubnost prekaša slovensko. Hrvati tudi znajo deliti; pridelke s polj in iz vinogradov razdelijo med domačine in tujce. Zato je na Hrvaškem marsikateri popotnik več kot za denar dobil kar zastonj.

Skozi lik vrtnarja Janeza je prikazano stališče o humorju pri Hrvatih. Šale Hrvatov vzbujajo dobro voljo in smeh, nikoli pa ne povzročijo zdrahe in sramote. Janez pohvali pametno obnašanje hrvaških ljudi v krčmah, kjer se nikoli ne sliši nobenega hrupa, prepira ali obrekovanja. Do kakšnega nereda pride kvečjemu v »mestni ali vozniški

beznici«, v »poštenih kmečkih krčmah« pa skorajda nikoli. To je povezano tudi z dejstvom, da se Hrvati za razliko od Kranjcev manj »vlačijo« po vinskih hramih in krčmah, zaradi česar imajo tudi manj opravka z ženskami, ob katerih se radi vnamejo prepiri. Vrtnar pri Hrvatih ni opazil »ostudne navade«, da bi hodili fantje vasovat k dekletom pod okna ali celo v spalnice. K dekletu gredo namesto tega raje podnevi in se z njo pogovarjajo v navzočnosti družine (HS 1885–1887).

Ob dobrih lastnostih, ki so deležne pohvale, pa vrtnar omeni tudi dve slabosti hrvaških ljudi in njihovega narodnega značaja. Prva je njihova neskrbnost, da bi si kaj privarčevali in prihranili, torej zapravljivost. Tako se ob vsakem zakolu gostijo kot na svatbi, spomladi pa stradajo in jedo suh kruh, čebulo in nezabeljeno »čabodro«. Druga slabost pa je njihovo neomikano ravnanje, kamor sodi tudi preklinjanje, zaradi česar se je težko privadil novi domovini (HS 1885–1887).

5 Hrvaški živež

Skozi oči vrtnarja Janeza se hrvaški narod hrani le s svojimi pridelki. Zato pohvali hrvaške vinarje, ki jim v goricaх raste le »žlahtno trsje«. Vinogradov ne delajo na velikih hribih, v nižinah pa jih izboljšujejo z globokimi jarki. Posebej omeni hrvaške hruške, s katerimi se lahko ponašajo in bahajo pred vsem svetom. Tudi tisti, ki želi okusiti pravo slivovko, mora na Hrvaško. Hrana pa je »mnogo boljša in tečnejša« kot kranjska. Na Hrvaškem je glavni živež koruza, ki daje delovnemu človeku moč. Tako vse naokrog po poljih lahko vidiš rasti le »strašno dolgočasno koruzo«, ki navdaja hrvaška kmečka prebivališča z »otožnostjo in puščobo«. Buč, ki jih Hrvati kuhajo za ljudi, in dinj pa je zrasel toliko, da so jih na deželi ponujali celo zastonj. Med začimbami omeni doma pridelano rdečo papriko, ki jo uporabljajo namesto črnega popra in z njo izboljšujejo najslabša jedila (HS 1885–1887).

6 Hrvaška oprava

Vrtnar Janez predstavi tudi hrvaško opravo. Kakor to velja za živež, je tudi hrvaška obleka večinoma domače delo. Hrvati se pri oblačenju držijo »dobrih, starih običajev«. Oblačijo se tako, kot zahtevata vreme in letni čas. Poleti so obuti v lahke opanke in oblečeni v platnene bele hlače, čez katere jim visi srajca. Pozimi nosijo toplo suknjo, obuti so v debele in enostavne škornje. O hrvaških kmeticah pa dodaja, da si po mnenju marsikaterega »pobožnega Slovenca« svoje prsi pokrivajo »ohlapno in dosežno«, ter nadaljuje, da bi po njihovem mnenju »morale bi biti čvrsto zapažene od vseh strani, kakor se nosijo vse poštene Kranjice«. Zaključuje, da je okrašena nedeljska oprava kmečkih Kranjcev in Kranjk dosti lepša od hrvaške oprave (HS 1885–1887).

7 Življenje hrvaških kmetov v drugih krajih Hrvaške (Lupoglav, Zagreb, Sisek)

V *Bahovih huzarjih in Ilirih* (1903) se je Trdina posebej pohvalno izrekel o hrvaškem kmetu. V njegovem pogledu ni boljšega človeka, imenuje ga »muž«, primerjave nima niti med slovenskimi kmeti. Vendar je v odnosu do gospode »preveč ponižen in pohleven, priljuden in postrežljiv pa je proti vsakomur, še proti beračem«, kjer je mogoče zaznati implicitno kritiko pretirane ponižnosti. Zaradi dela imajo hrvaški kmetje »izmučeno truplo, ogoreli obraz, znojno čelo, roke žuljave in trde kakor kamen«.

Vsakanje hrvaške jedi so preproste, zdrave in »tečne« in kmetje si sestavine zanje v glavnem pridelajo sami. Vina hrvaški kmetje popijejo več kot (naši) Gorenjci, vendar kljub temu ohranijo mirnost in ravnodušnost. Meso pa ni vsak dan na jedilniku hrvaškega kmeta, pač pa jedo govedino samo ob največjih praznikih in svečanostih. Zaužijejo več prekajene in neprekajene svinjine in perutnine. Do leta 1855 je bilo na travnikih in pašnikih ogromno raznovrstne živine, v gozdovih je mrgolelo dobro rejenih prašičev, okrog hiš je bilo opaziti cele jate rac, gosi in puranov. Doba Bachovega absolutizma je okrnila preskrbljenost hrvaškega kmeta in sploh njegovo »blagostanje« (BHI 1903).

8 Hrvaška duhovščina

Hrvaška duhovščina je po zapisih v *Mojem življenju* (1905–1906) izredno gostoljubna. Duhovniki so se odlikovali z družbeno taktnostjo, oliko, s prijaznostjo, pa tudi z gorečim in s požrtvovalnim rodoljubljem. V primerjavi s slovenskimi so bili hrvaški duhovniki večji rodoljubi. Pohvali hrvaške pridigarje, ki se lahko primerjajo z najboljšimi slovenskimi. Poleg učiteljev so bili duhovniki nosilni steber hrvaške književnosti in prosvete ter so najbolj podpirali in pospeševali hrvaško literaturo. V njegovih očeh so zaslužni za najboljše domače politične in leposlovne liste ter vse dobre nove knjige (BHI 1903; MŽ 1905–1906).

9 Življenje na Hrvaškem v dobi Bachovega absolutizma

V dobi Bachovega absolutizma je bilo med hrvaškim narodom čutiti politično mrtvilo; v Varaždinu se ni nihče izrekal o politiki oz. državnih in deželnih razmerah. Ljudje so se še najbolj brigali sami zase in Trdina opaža malodušje do reči, o katerih odločajo na Dunaju (HS 1885–1887). V avtobiografiji *Moje življenje* (1905–1906) poroča o življenju v hrvaških mestih, ki je bilo narodno mlačno; posredno graja prepogosto rabo nemščine. V *Hrvaških spominih* (1885–1887) pa denimo preberemo, da človek na Hrvaškem povsod naleti na slovenske rojake, med katerimi je bilo največ kranjskih rokodelcev, v Varaždinu pa veliko štajerskih Slovencev. Ti »naseljenci« so se z domačini »združili in stopili tem lažje, ker se govori na jugovshodnem Štajerskem narečje, ki se ne razlikuje bistveno od varaždinske kajkavščine«. Ta navedba predstavlja opozicijo prej omenjeni in prepogosti rabe nemščine.

Ker so bila hrvaška mesta že prej pretežno nemška, se je Bachov absolutizem lahko tudi hitro udomačil. V vseh treh besedilih Trdina navaja, da so bili nosilci nemške kulture tuji uradniki, ki so prišli zlasti v Zagreb in na Reko, na deželi pa je bilo tudi nekaj Slovencev. V večja središča so prav tako prišli tuji »omahljivega in šarovitega značaja«, »praznoglavi gizdavci, sladkiši, lizuni, plazilci in kruhoborci«, ki so bili lojalni oblastnim strukturam – in nelojalni svojim ilirskim tovarišem. Ti ničvredni ljudje, po Trdinovih besedah »sodrga«, bi prodali svoj narod za pipo tobaka oz. »za lulo dobrega duhana«. Ob tujem uradniškem sloju omeni finančne stražnike, »žandarme« in vohune. Za vso Bachovo upravo je bil značilen neprijazen »policijski duh«, vohunstvo in ovadustvo (HS 1885–1887; *BHI* 1903; MŽ 1905–1906). Povzema pripovedovanje častnikov, kako grda potuha se je dajala s strani oblasti tistim, ki so tajno ovajali svoje tovariše. Za največjo sramoto in nesrečo države pa šteje to, da so dobivali vohuni za pogosto izmišljene ovadbe ne le »Spitzegeld«, ampak so bili nagrajeni s stalnimi službami, ki so jim omogočale dosmrtno preskrbljenost. Če je Bachov sistem domače uradnike pokvaril, pa ni prišel do živega sodnikom, »značajnosti in samostalnosti jim še ni mogel ukrasti«. Sodniki so se z redkimi izjemami »držali svojih zakonov in paragrafov« (HS 1885–1887).

V hrvaških mestnih središčih zaide v gostilne, ki se mu zdijo boljše od slovenskih, čeprav so dražje. Vendar graja, da točaji in sluge pogosto ne znajo hrvaško. Na kmetih pa se je za razliko od mest živelo zelo poceni, vendar zato tudi zelo slabo (MŽ 1905–1906). Vaščani in kmetje na eni in gospoda na drugi strani so pravzaprav živeli vsak zase. Stanova sta se med seboj pogovarjala le toliko, kolikor je bilo potrebno, pristnih prijateljskih vezi pa med njima ni bilo. Kakor preprost narod ni zahajal v gosposke gostilne, prodajalne in kavarne, tako ni bilo srečati gospode v preprostih krčmah in na majhnih tržnicah. V večjih hrvaških mestih so bile tudi vlačuge, ki so označene slabšalno; lovile so ponočnjake, pijane rokodelce, brodnike in druge delavce najnižje vrste (HS 1885–1887; *BHI* 1903).

Zato pa je v vseh mestih pohvalil skrbno upravo in pazljivo policijo. Po zahodni Hrvaški se je potovalo enako brezskrbno kot na Slovenskem. Pohvali celo hrvaške pse, ki so se do njega obnašali mirno in »pristojno«. V »trojedini kraljevini« ni videl nobenih »postopačev«, ki bi ob prostih dnevih brezdelno »pohajkovali«. Vseeno ni bilo povsod enako varno. Navaja primer, kako sta morala med Reko in Karlovcem pošto spremljati najmanj dva vojaka, včasih tudi štirje. Na Hrvaškem so bile tudi slabe ceste, ki so se pogosto in zlasti ob dežju ali jesenski in pomladanski odjugi pogrezale v blatu, lužah in kotanjah (HS 1885–1887; MŽ 1905–1906). Za hojo je bila primerna samo ena velika cesta, če je bila dobro uvožena, medtem ko stranske poti niso bile za nobeno rabo, saj so bile grapaste in kotanjaste. Kdor ni gledal v tla, se je lahko spotaknil v vsaki stopinji:

Ob cesti raste vrbovje, pod njim pa zijajo dolge, grde jame, polne blata, mlakužaste vode, žalujočih skukov in regljajočih zab. Noge te neso mimo navlečenih dvorišč, zanemarjenih vrtov, redkega, slabo gojenega drevja, mimo podrtih ograd, razpokanih in razpadajočih se poslopij, mimo jednoličnih bornih hiš, koč in kočmurjev, na katerih ne ugledaš nobene svetle barve, nobenega lišpa, nobene udobnosti, nobene prijazne oblike in poprave (HS 1885–1887).

Trdina se naslanja na stališče svojih rojakov, da je Hrvaška rodovitnejša in toplejša od Kranjske, vendar ni ne tako lepa, prijazna ne kratkočasna. Na Hrvaškem so jih nemalokrat strašili in ustavljali »cigani«. Trdina odkrito pravi, da njihove družbe niso bili veseli, ker so bili redkobesedni, zamišljeni in potrti. Smrdeli so po čebuli, česnu, kumarah in slanini (HS 1885–1887).

Iz *Hrvaških spominov* (1885–1887) tudi izvemo, da je največja neumnost, ki so jo Hrvati storili v vsej svoji zgodovini, ta, da so se domorodci odrekli starega narodnega imena, sprejeli tuje ilirsko in razglasili vsakega, ki se je imenoval »Horvat«, za izdajalca. S tem so odpravili tudi lep »horvaški« jezik in na njegovo mesto postavili »vlaškega«.

10 Hrvaški, nemški in latinski jezik v dobi Bachovega absolutizma in po njegovem padcu

V *Hrvaških spominih* (1885–1887) je Trdina opazil, kako je v vseh uradih in učilnicah v času njegovega prihoda na Hrvaško še vladal narodni, tj. hrvaški jezik. Leta 1854 je nemški jezik prodril v domala vse višje hrvaške državne urade. Na Hrvaško so pošiljali uradnike, ki niti niso znali narodnega jezika niti se ga niso želeli učiti. Od leta 1855 so v pisarnah sedeli nemški birokrati, ki so bili večinoma slovenskega rodu in so v vseh poslih uporabljali nemščino. Tisti čas je v deželo prihajalo vse več tujih uradnikov, ki so zasedali vedno višje in boljše službe. Nemščina si je utrdila položaj v srednjem šolstvu in celo v (najnižjih in zasebnih šolah). Svoje mesto je imela tudi v graščinah in bogatih hišah. Kdor je želel veljati za omikanega človeka, je moral obvladati nemško (BHI 1903; MŽ 1905–1906). Leta 1854 se je povečal germanizatorični pritisk na hrvaško sodstvo. Uprava se je združila s sodstvom in v višjih uradih je bila nemščina uradni jezik (HS 1885–1887). Trdina prizadeto popiše slab položaj hrvaškega jezika v javnem življenju, kjer prevladuje nemščina.

Brez veljave ni bila niti latinščina. Latinsko so se med seboj pogovarjali duhovniki, stari profesorji, odvetniki in nekateri izobraženci. Do leta 1848 je bila latinščina uradni jezik v vseh višjih šolah in državno-deželskih uradih. Latinsko je govorila tudi moška hrvaško-ogrska inteligenca in znale so jo izobražene gospe in gospodične (BHI 1903).

Narodno, politično in kulturno življenje na Hrvaškem se je (podobno kot na Kranjskem) bolj sprostito po padcu Bachovega absolutizma. Tedaj so se na gimnazijah spet vsi predmeti predavali v hrvaščini, nemščina pa je ohranila dve uri na teden (MŽ 1905–1906).

11 Podoba Varaždina

Čprav je Trdina v Varaždinu preživel samo dve leti, v njegovih besedilih naletimo na obširnejše zapise o mestu. Tu je živel poceni in prijetno. Varaždin označi za »prijazno mesto«. Čprav tu ni imel znancev, je povsod naletel na dobre in usmiljene ljudi, ki so podpirali revne dijake. Graja predvsem navidezne dobrotnike, ki so z živžem podpirali revne dijake, ti pa so morali za njih »hlapčevati in deklovati«. V Varaždinu

je bila dobra tretjina prebivalcev štajerskih Slovencev, drugo so bili Kajkavci. V mestu je prav tako živelo dosti upokojenih častnikov. Ni pa tu naletel na nobenega berača (HS 1885–1887; BHI 1903), kar kaže slutiti na relativno blagostanje ljudstva v mestu bodisi na njihovo delavnost bodisi na medsebojno podporo.

V *Bahovih huzarjih in Ilirih* (1903) piše takole:

Izprehajaje se po mestu sem se čudil silni njegovi prostranosti. Večje hiše so se nahajale le v sredini okoli gimnazije, po drugod so bile z večine pritlične, pripravne za jedno rodbino. Zdelo se mi je, da Varaždin po prostoru ni dosti manjši od Ljubljane, dasi je imel samo nekaj čez osem tisoč prebivalcev. Ulice so kazale narodno lice, napisi so bili hrvaški, ali na mestu tako izprani in zamazani, da se niso mogli čitati. Vse velike gostilne pa so si dale načekati samo nemška imena in vse gosposke prodajalne oznanjale so svoje blago samo po nemški. [...] Mala trgovina in proste krčme so bile brez napisa, v njih se je glasila povsod le narodna govorica, in se je razlegalo ob praznikih in tržnih dneh veselo narodno popevanje.

Prostrana ravan, ki je obdajala Varaždin, je kmetu in meščanu dajala dovolj živeža. Varaždinci so imeli namreč veliko polj in večje črede govedu ter prašičev. Jeseni so se oskrbeli z zabelo, zeljem, s presnino, prekajeno svinjino in z drugim. Meščani pa so se preživljali tudi z rokodelstvom, obrtjo in v malih tovarnah.

Tujemu opazovalcu bi se utegnil Varaždin sprva zazdeti kot povsem »ponemčeno in [s]lovanstvu izgubljeno mesto«. Mestna gospoda se je namreč v javnosti večidel »razgovarjala« nemško in v gostilnah, na gosposkih plesiščih in sprehajališčih se je malokdaj slišala hrvaška beseda. Podobno je bilo v gledališčih, kjer so igrali nemški igralci in so se obiskovalci pogovarjali v nemščini, pa tudi v bogatejših trgovinah in kazinah. Z izjemo *Narodnih novin* so bili nemški tudi časopisi in časniki, enako imena in napisi na trgovinah in drugih stavbah (HS 1885–1887).

Vendar hkrati ugotavlja, da ta opažanja niso povsem ustrezna. »Mestni poljedelci«, ki so imeli veliko vrtov, polj in vinogradov in so se največ preživljali s kmetovanjem, so bili »čisti Hrvatje«. Kajkavske kmete označi kot poštene, zmerne, pridne. Užitek in veselje se predajo samo takrat, ko jim delo preprečuje cerkvena zapoved, pa še to vselej s pametjo. »Kajkavski kmetje se prikupijo in omilijo naskoro vsakemu tujcu, koji občuje z njimi, s presrčno in nesebično svojo dobroto, prijaznostjo in ugodljivostjo.« Kajkavski Hrvati so morda še pristnejši kristjani kot kranjski Slovenci. Poznani so po krščanski čednosti, so pobožni, potrpežljivi, miroljubni, prijazni in ljubeznivi do bližnjega. Zaničujejo pa navidezno pobožnost in svetohlinstvo (HS 1885–1887).

Varaždin je bil tudi trgovsko oz. gospodarsko središče. Tu je bilo dosti velikih in malih trgovcev, rokodelcev, obrtnikov, pa tudi »težakov« in služabnikov. Večina, z izjemo tujcev, je bila slovanskega rodu. V hrvaškem jeziku se je govorilo tudi v številnih zelo trdnih in uglednih gosposkih rodbinah. Prav vsi Varaždinci dobro obvladajo svoje kajkavsko narečje. Svoje »neomajne« narodnosti pa ni ohranilo samo preprosto ljudstvo, ampak tudi skoraj vsa višja inteligenca: uradniki, profesorji, učitelji, duhovniki, odvetniki, zdravniki, med katerimi ni bilo nobenega Nemca (HS 1885–1887).

Po prevladujoči narodnosti prebivalcev je bil Varaždin tačas hrvaško mesto, zaradi česar se je v pisarnah mestnega magistrata uporabljala hrvaščina. Poleg skoraj osem tisoč hrvaških domačinov je tu živelo nekaj sto gosposkih ljudi, ki pa so govorili nemško. Domačine, ki so znali nemško, je dunajska vlada rada vzela v službo, saj so tujim uradnikom služili za tolmače. Vsi pravi Varaždinci so ljubili svoje rodno mesto in hrvaško domovino, vsi izobraženci so se šteli za ponosne »sinove in ude hrvaškega naroda in kraljestva«. Nikjer ni zasledil niti sence sovražnosti proti Hrvatom. Bahato nemščino pa je označil za »gosto plesnobo, katera se je prijela površja društvenega življenja« (HS 1885–1887; BHI 1903).

Nemško podobo so Varaždinu dajali priseljeni tujci in Judje, ki so se med seboj in tudi s tujo gospodo sporazumevali v nemščini, ter upokojeni častniki, zaradi katerih se je Varaždin takrat imenoval »hrvaški Pensionopolis«. Ti so bili sicer Slovani, vendar so se v službi ali vojnih šolah ponemčili, zato so doma govorili, brali in častili samo nemški jezik. Nemško podobo so mestu dajale tudi ugledne slovanske trgovske in obrtniške rodbine, ki so se tujega duha navzele pri vojakihi, na potovanjih in so v nemškem duhu vzgajale svoje otroke. Marsikje so obrt prevzeli priseljenci in zaradi tega je v trgovini prevladal nemški jezik, ki se je utrdil tudi v širšem družabnem in družbenem življenju. To gospodo so posnemali bogatini, mestni prvaki in ugledniki (HS 1885–1887).

V hrvaških mestnih središčih je bilo dovolj priložnosti za učenje nemščine. V Varaždinu se je gojila tudi v dekliskih šolah. Nanjo si naletel v kavarni, gosposkih prodajalnah, gostilnah, nemško je govoril tudi ravnatelj varaždinske gimnazije. Na kratko, v mestu je bila navada, da se z gospodo govori v nemškem jeziku (BHI 1903). Spotakne se ob grdo navado hrvaških varaždinskih gospodov, ki so skušali ženskam vdanost izkazovati tako, da so jih po hrvaško zgolj pozdravljali, medtem ko je konverzacija v znamenje nekakšne višje omike potekala v nemščini. Še več kritike pa nameni t. i. mladim Ilirom, ki so imeli odklonilen odnos do ljudi, ki so govorili kajkavsko narečje (HS 1885–1887).

Varaždinci v tem času še niso imeli stalnega gledališča, ampak so se predstave prirejale v privatnih hišah, kjer so igrali popotni nemški igralci v nemščini. Vseeno so bili Varaždinci potrpežljivi in spoštljivi gledalci, saj niso, za razliko od Zagrebčanov in Rečanov, nespretno igre nikoli kaznovali z ropotom in s piskanjem (HS 1885–1887).

Varaždinska gimnazija je imela v letih 1854 in 1855 štiri tuje učitelje in osem domačih. Nemško mišljenje in skrb za nemški jezik sta bila glavni pogoj za povišanje v službi (HS 1885–1887; BHI 1903). V *Hrvaških spominih* (1885–1887) Trdina pohvali ravnatelja Štefana Muzlerja, ki je bil rojen Slavonec in duhovnik, in ga označi za »zlato hrvaško dušo«. Prvo leto Trdinovega bivanja v Varaždinu je bilo z Muzlerjem sedem učiteljev duhovnikov, med njimi trije frančišani. Te patre je vlada brez razloga imela za »bedake in zaklete nasprotnike« novega šolskega sistema. Z mladino na gimnaziji je bil sicer zadovoljen, saj so ga pazljivo poslušali, vendar ni mogel spregledati njihovega slabega znanja, ker so se doma premalo učili, spodbujali pa jih niso niti starši niti gospodarji. Gimnazijski dijaki tisti čas niso bili spoštovani. Razlog vidi v šoli, saj so bili številni učitelji do mladine preosorni, nekateri so jih celo pretepali.

V dobi Bachovega absolutizma so v Varaždin prišli »činovniki, učitelji, vojaki, žandarji«. Uradniki so bili hrvaškega ali vsaj slovanskega rodu. Najraje so govorili kajkavščino, ampak brez potrebe mešali v narodni jezik nemške besede in stavke. Te grde navade so se priučili v »pokvarjenem« Zagrebu. Tako v Zagrebu kot Varaždinu pa so se pojavili tajni vohuni in ovađuhi, ki jih pred letom 1848 ni bilo in jih Trdina imenuje »prikazni nove vrste«. Zaradi njih se ni smelo več politikovati vsepovsod, zlasti ne na javnih krajih, kot so krčme in promenade (HS 1885–1887).

V Varaždinu je bil skratka z ravnateljem in s Hrvati povsem zadovoljen, za družbo je imel tudi dva odlična stara prijatelja, pridobil si je nekaj novih, vendar vseeno tu ni hotel ostati. Silna ravnina okrog mesta ga je namreč navđajala »z neznansko puščobo in otožnostjo«. Srce mu je:

koprnelo po hribih in dolinah, po prisojnih bregovih in senčnatih dobravah, po skalnih gričih in globokih tokavah, po čistem gorskem zraku, po bistri studenčini, po lepih razgledih, po raznolikostih in izpremenih, s katerimi razveseljujejo in zamikajo popotnika gorate krajine (HS 1885–1887).

Varaždin je njegovemu »duhu« dajal preborno hrano, saj si knjig ni mogel kupovati, gimnazijska knjižnica pa je imela le »staro latinsko šaro« (HS 1885–1887).

12 Podoba Reke

Leta 1855 je Trdina dobil stalno službo na reški gimnaziji. Leta, ki jih je preživel v hrvaškem Primorju, šteje med najsrečnejša svojega življenja, Reko pa označi kot čisto in lepo, obdano z morjem, ki je tu in tam pljusvalo skoraj na ulico (BHI 1903). Hvali številna krasna sprehajališča ob morju (MŽ 1905–1906). Hribovito in skalnato Primorje v *Hrvaških spominih* (1885–1887) opiše z naslednjimi besedami:

[S]em bil nameščen v takem kraju, kakeršen sem si najbolj želel, v goratem in skalnatem Primorju, na bregu krasnega, slovanskega morja, med trdoljubnimi in kremenitimi čakavskimi Hrvati.

Primorsko življenje se je precej razlikovalo od gornjehrvaškega. Preprosto ljudstvo po celotnem hrvaškem Primorju je sodilo med čakavce. Tudi tu je bila gospoda, tako kot v Varaždinu, potujčena, le da ni govorila nemško, temveč »laško«, kar šteje za slabost mesta (MŽ 1905–1906). Kot piše, je imel stari del, imenovan Gomila,

marsikje pretesne, krive, nečedne ulice. Iz bornih hiš zijala je skrajna beda. Pred njimi valjali so se razcapani otroci, poleg njih so čepele stare, prav na lahko opravljene ženice (BHI 1903).

Prevladujoči jezik na Reki je bila italijanščina, ki jo je govorila domala vsa gospoda, pa tudi nekaj preprostega ljudstva, zato so Reko imeli za »laško mesto«. Vendar je bila v njegovih očeh »po izvoru in krvi« veliko bolj hrvaška kot denimo Zagreb. Trdina je po pregledu imenika vseh reških meščanov ugotovil, da je velika večina vseh rodbinskih imen hrvaških ali vsaj slavonskih. Poudaril je, da vsi Rečani znajo hrvaški jezik, čeprav se je gospoda med seboj pogovarjala v italijanščini (BHI 1903). Laški vpliv

se je odražal tudi v gostilnah, kjer se je na laški način tudi kuhalo. Trgovci tu pa so bili po rodu domačini, »po duhu in značaju« pa madžarski Italijani (MŽ 1905–1906).

Problematico narodnega jezika izpostavlja tudi v šolstvu. Na Reki so namreč narodni jezik najprej umaknili iz vseh gimnazij. Reška gimnazija se je enako ponemčila leta 1854, hrvaški jezik je ostal samo učni predmet z dvema urama na teden. Višji razredi so imeli nemščino, nižji italijanščino. Večina učiteljskega zbora je morala oditi (HS 1885–1887). Omenja grdo navado, ki je vladala skoraj v vseh šolah, da so se hodili dijaki med seboj skrivaj tožit ravnatelju in učiteljem. Ravnatelji so med dijaki izbirali vohune, ki so jim poročali ne le o »grehih« svojih součencev, ampak tudi profesorjev. To je bil razlog, da se je med součenci težko razvilo dobro prijateljstvo (BHI 1903).

S stanovanjem na Reki pa ni bil nič kaj zadovoljen, saj je naletel na stenice, včasih celo na škorpijone (MŽ 1905–1906).

12 Reška čitalnica

Iz avtobiografije *Moje življenje* (1905–1906) se poučimo o življenju reške čitalnice, ki je zasedala »častno mesto« v domovini.⁴ Prirejala je sijajne zabave, ki so budile rodoljubje. Tu se je shajal »cvet vse primorske inteligence«.

Trdini sta se na Reki zlasti in v enaki meri prikupila dva kraja: šola zaradi dijakov ter narodna čitalnica zaradi »zvestih sinov matere Slave«, ki so se v njej zbirali z namenom zabave, branja in pogovora.

To važno društvo se je osnovalo okoli leta 1850. Najelo si je vse prvo nadstropje velike, blizu luke stoječe hiše, katere gospodar je bil Slovenec Jelovšek. Opravilo je dvorano in vse sobe jako udobno in elegantno. Na mizi je ležalo obilo časnikov v raznih jezikih. [...] Udje tega zavoda niso bili samo Hrvatje, ampak tudi Srbi, Slovenci, Čehi in celo nekateri Nemci. Razlikovali so se jako tudi po stanu. Družili so se tu trgovci, morski kapitani, upokojeni graničarski častniki, profesorji, uradniki, katoliški in pravoslavni popi itd. (MŽ 1905–1906).

V čitalnici so vladali sloga, edinost in iskreno prijateljstvo. Člani, »akademični panslavisti«, so bili rodoljubi, ki jih je v nemala ljubezen do naroda, slovanstva in so gojili vzajemnost.

13 Druga mesta

Trdina omenja še Zagreb, Karlovec, Sisek, Čakovec, Lupoglav in Turopolje.

⁴ Urška Perenič v obravnavi slovenske čitalniške mreže mdr. piše o sodelovanju slovenskih in hrvaških čitalnic. Izmed čitalnic v Istri navaja Jelšane, »ki so spadale pod volosko okrajno glavarstvo« in »pod sodni okraj Castelnuovo (Novigrad), [kamor] so poleg več slovenskih vasi spadali hrvaški kraji Rupa, Šapjane in Lipa« (Perenič 2012: 368).

Zagreb je v *Hrvaških spominih* (1885–1887) označen kot »dika jugoslovanska, neustrahovani tabor naše svobode in narodnosti, izvor ilirske idejalnosti in odvažnosti, zbirališče in vadnica narodnega razumništva«. Z odhodom inteligence, ki je morala prositi za službo in se razkropiti po vsej deželi, pa se je raziliril in izgubil svoj narodni značaj ter pomen.

V avtobiografiji *Moje življenje* (1905–1906) Trdina pravi, da je Zagreb ogromen, vendar na pol prazen prostor, ki ima razpotegnjene ulice. Zdi pa se mu eden najbolj čistih krajev avstrijske monarhije. Pohvali prekrasno okolico, saj ga je narava obdarila z rodovitno ravnino, goricami, z vrta in gaji obraslimi brdi, s čudovitimi sprehajališči in z ogromno cvetja ter zelenja. Poleg naravnih lepot izpostavi Maksimir ter krasoto in veličastvo stolne cerkve sv. Štefana, medtem ko v ostalih zagrebških cerkvah ni opazil nobene posebne lepote in umetnine. Dekleta v Zagrebu pa so se lahko hitro izurila za pravo gosposko kuharico (HS 1885–1887; BHI 1903).

Karlovac je imel pestro trgovinsko dejavnost. Mesto označi kot veseljaško, posebej omeni smisel prebivalcev za humor. Tu se je razvilo in ohranilo tudi »svobodno in preveselo« družabno življenje, ki so se ga udeleževali vsi stanovi (HS 1885–1887).

V Sisku, kjer je »mrgolelo trgovcev, prekupljevalcev, trgovskih poslancev, mešetarjev, brodnikov in težakov«, je potekal tudi sejem, na katerem se je »zvedlo [...] blaga mnogo, mnogo milijonov goldinarjev« (HS 1885–1887).

V *Hrvaških spominih* (1885–1887) omeni Čakovec, ki je imel za Slovence zaradi trgovskih sejmov veliko pomembnost. V vasi Lupoglav so bile cerkve in hiše revne, vas ni imela nobenih znamenitosti. Omeni še Turopolje, kjer kmetje niso nikoli delali tlake in dajali desetine, prebivalce pa označi za gostoljubne in prijazne.

Zaključek

Trdinova literarna besedila *Moje življenje*, *Hrvaški spomini*, *Bahovi huzarji in Iliri* na eni strani opisujejo slovensko-hrvaške povezave in so dragocena zaradi prikaza hrvaško-slovenskih odnosov, na drugi strani pa kulturno bližino sosednjih narodov. Besedila izkazujejo povezanost hrvaškega in slovenskega naroda, skupen geografski in kulturni prostor, katerega dojemanje je v 19. stoletju drugačno.

Janez Trdina v navedenih literarnih besedilih izkazuje naklonjenost do sosednje Hrvaške oz. njenih prebivalcev. Moške hvali, bolj kritičen pa je do hrvaških žensk, predvsem do njihovega videza. Hrvate prikaže kot moralne. Piše o hrvaškem gostoljubju, hvali ponižnega in hvaležnega hrvaškega kmeta ter poudari rodoljubje hrvaške duhovščine.

Zanimiva je Trdinova navedba, da hrvaški kmetje sicer popijejo več vina kot Gorenjci, vendar kljub temu ostanejo mirni in dobrodušni, tudi v krčmah. Omenja, da niso imeli veliko medsebojnih socialnih stikov; kmetje se niso družili med seboj, še

manj z gospodo. Na Hrvaško so prihajali uradniki slovenskega rodu, ki so v službenih poslih uporabljali nemški jezik. Se je pa Trdina že v Varaždinu prepričal, »da je Varaždin grad u kojem živi rodoljubni duh i da će to biti podloga budućem kulturnom i književnom djelovanju« (Cesar 1990: 138).

Trdina je najbolj kritičen do političnih vohunov in ovaduhov, do hrvaškega preklinanja in hrvaških cest. Kritizira tudi razuzdanosti Kajkavcev vseh stanov, čeprav je bil tudi sam vedno pripravljen na zabavo, kar je bil tudi razlog, da je moral zapustiti Varaždin. Spustil se je namreč v ljubezensko razmerje z Ivano Šomšičevo, a se z njo ni želel poročiti (Pogačnik 1997: 147). Obdobje svojega bivanja na Hrvaškem opiše kot zelo prijetno, predvsem čas bivanja na primorski Reki, kjer je sploh preživel najsrečnejša leta svojega življenja.

VIRI IN LITERATURA

- Manfred BELLER, 2012: Die Technik der Vergleichs in der Imagologie. *Imagologie heute: Ergebnisse, Herausforderungen, Perspektiven = Achievements [i.e. Achievements], challenges, perspectives*. Ur. Davor Dukić. Bonn: Bouvier. 39–51.
- Ivan CESAR, 1990: Janez Trdina i ilirci. *Od riječi do znaka*. Zagreb: Globus. 117–39.
- Hugo DYSERINCK, 1988: Komparatistische Imagologie. Zur politischen Tragweite einer europäischen Wissenschaft von der Literatur. *Europa und das nationale Selbstverständnis: Imagologische Probleme in Literatur, Kunst und Kultur des 19. und 20. Jahrhunderts*. Bonn: Bouvier. 13–37.
- István FRIED, 2012: Imagologie als Teildisziplin der Vergleichenden Literaturwissenschaft. *Imagologie heute: Ergebnisse, Herausforderungen, Perspektiven = Achievements [i.e. Achievements], challenges, perspectives*. Ur. Davor Dukić. Bonn: Bouvier. 65–79.
- Alfonz GSPAN idr., 1959: *Zgodovina slovenskega slovstva: II Romantika in realizem I*. Ljubljana: Slovenska matica. 193–99.
- Igor GRDINA, 2012: Madžari in Hrvatje v očeh slovenske literature. *Podoba tujega v slovenski književnosti. Podoba Slovenije v tuji književnosti: imagološko berilo*. Ur. Tone Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 41–52.
- Miran HLADNIK, 2012: Slovani v slovenski zgodovinski povesti. *Podoba tujega v slovenski književnosti. Podoba Slovenije v tuji književnosti: imagološko berilo*. Ur. Tone Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 53–66.
- Janko KOS, 2001: *Primerjalna zgodovina slovenske literature*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 118–22.
- Marija MITROVIĆ, 2004: Gospodin Smail-aga Janeza Trdine (iz neobjavljenog rukopisa). [Na spletu](#).
- Daniel-Henri PAGEAUX, 2008: Imagološke razprave. Ur. Maja Sunčič. Ljubljana: Institutum Studiorum Humanitatis, Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
- Daniel-Henri PAGEAUX, 2012: Uvod v imagologijo. *Podoba tujega v slovenski književnosti. Podoba Slovenije v tuji književnosti: imagološko berilo*. Ur. Tone Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 9–20.

- Ivan PEDERIN, 1991: *Jadranska Hrvatska u austrijskim i njemačkim putopisima*. Zagreb: Nakladni zavod matice Hrvatske.
- Ivan PEDERIN, 1988: Balkanski okvir slike Slovenaca i Hrvata u austrijskom i njemačkom zavičajnom romanu. *Slavistična revija* 36/3. 283–91.
- Urška PERENIČ, 2012: Čitalništvo v perspektivi družbenogeografskih dejavnikov. *Slavistična revija* 60/3. 365–82.
- Jože POGAČNIK, 1997: Janez Trdina in Paskoje Antun Kazali. *Slavistična revija* 1/2. 147–53.
- Jože POGAČNIK, 1998: *Slovenska književnost I*. Ljubljana: DZS. 341–43.
- Kristina RIMAN, Barbara RIMAN, 2016: Hrvatarji v slovenski književnosti. *Slavistična revija* 64/3. 315–24.
- Tone SMOLEJ, 2012a: Perspektive imagologije. *Podoba tujega v slovenski književnosti. Podoba Slovenije v tuji književnosti: imagološko berilo*. Ur. Tone Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 21–29.
- Tone SMOLEJ, 2012b: Podoba Francije pri Janezu Ciglerju. *Podoba tujega v slovenski književnosti. Podoba Slovenije v tuji književnosti: imagološko berilo*. Ur. Tone Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 131–37.
- Matija SVETINA, 2012: Stališča, predsodki in stereotipi. *Podoba tujega v slovenski književnosti. Podoba Slovenije v tuji književnosti: imagološko berilo*. Ur. Tone Smolej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 30–37.
- Janez TRDINA, 1903: *Bahovi huzarji in Iliri*. Ljubljana: Schwentner. [Wikivir](#).
- Janez TRDINA, 1885–87: *Hrvaški spomini. Slovan* 2–4/13, 5. [Wikivir](#).
- Janez TRDINA, 1905, 1906: *Moje življenje. LZ*. [Wikivir](#).

SUMMARY

The article deals with the image of Croatia as presented by Janez Trdina in the texts *Hrvaški spomini* (Croatian memories, 1885–1887), *Bahovi Huzarji in Iliri: Spomini iz Moje Profesorske Službe na Hrvaškem* (1853–1867) (Bach's hussars and Illyrians, 1903) and *Moje življenje* (My life, 1905–1906). In the above-mentioned memoirs and autobiographical texts, he shows a very favourable attitude towards neighbouring Croatia and the Croatian population, extolling the peasantry in particular. In addition to the image of the Croats, he praises their morality and positive character. He emphasizes Croatian hospitality, a humble and grateful Croatian farmer, and the patriotism of the Croatian clergy. When he compares Croatian people with Slovenes, he is quite critical of Slovene compatriots and more sympathetic to the Croats and their way of life. He states that the Croatian nation is self-sufficient as regards food, and that Croatian clothing is mostly home made. He only shows a bit greater sympathy to Slovenian girls, who, he says, are much more beautiful than the neighbouring Croatian women. He is most critical of the political spies and the spies he met in Croatia, of Croatian cursing, and Croatian roads. He also criticizes the debauchery of the Kajkavians of all classes, although he himself liked to indulge in entertainment and youthful pleasures. He cites his compatriots' critical views of Croatia and the Croats, but also often rejects them based on his experience. Trdina describes the poor position of the Croatian language in public life under Bach's absolutism, when the German language prevailed. He describes his time in Croatia as a very pleasant period of his life. He pays most attention to the description of his life in Varaždin, which he sympathetically

describes as a “friendly city” with “generous, gentle, well-natured, sincere, and hospitable” inhabitants and dwells on his time in Primorska Rijeka, where he had spent the happiest years of his life. The discussion contributes to the knowledge of a neighbouring nation’s image and represents a contribution to imagology and intercultural literary history.